

יום של תורה

פרשת תרומה תשפ"ו

בפרק כ"ו של שמות, התורה אומרת

א / ואת-המשכן תעשה, עשר יריעת: שש משזר, ותכלת וארגמן ותלעת שני--כרבים מעשה חשב, תעשה אתם

חילופי דברים אלו דורשים עיון מעמיק. כיצד ייתכן שמה טעה, והרי הוא האיש שנבחר על ידי ה' למסור את דברו. אם יש טעות ברמה זו, הרי נפגעת אמינות התורה. והלא ה' מעיד על נאמנותו של משה, ועל כן הדבר מעורר קושי גדול. מה גם שטענתו של בצלאל פשוטה ואינה אמורה להיעלם מעיני משה.

עוד יש לציין כי רש"י עצמו מדגיש שהתורה מזכירה את שתי האפשרויות. בפרשתנו מוזכרים תחילה כל כלי המשכן ורק לאחר מכן מתוארת צורתו, ומשתמע כסדר שהציע משה. לעומת זאת, בפרשת כי תשא חוזר ה' ומקדים את עשיית האוהל ורק אחר כך את הכלים.

מדוע מזכיר ה' את שתי הדרכים?

ספר יואל משה: מבאר כי בתחילה ביקש ה' לברוא את העולם במידת הדין. במצב זה מגלה הזוהר שהאותיות באו לפני ריבון העולם בסדר הפוך, מן "ת" ועד "א". משום כך נברא העולם בתשרי, ששלוש

הקריאה השלמה של הפרשה מציבה לפנינו דיון בין משה לבצלאל, האיש שנבחר להכין את המשכן. יש להבין כי אנו עוסקים כאן בתיאור המשכן והכלים שירכיבו אותו. רק בפרשיות ויקהל ופקודי יוצרו בפועל כל הכלים ולאחר מכן יורכבו במבנה שנדרש על ידי ה'. על כך מפרש רש"י את הפסוק הבא:

ובצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה עשה את כל-אשר צוה ה' את-משה

הרב מעיר: אֲשֶׁר צוּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כָּאן אֱלֹא כֹּל אֲשֶׁר צוּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶפְלוּ דְבָרִים שְׁלֹא אָמַר לוֹ רְבוּ הַסְפִימָה דַעְתוֹ לְמָה שְׁנֵא' לְמֹשֶׁה בְּסִינֵי כִי מֹשֶׁה צוּה לְבַצְלָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה כָּלִים וְאַחֲ"כ מִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל מְנַהֵג הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה בֵּית וְאַחַר כֵּן מִשִּׁים כָּלִים בְּתוֹכוֹ אָמַר לוֹ כֵּן שָׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּבִ"ה אָמַר מֹשֶׁה בְּצֵל אֵל הֵייתָ כִּי וְדַאי כֵּן צוּה לִי הַקְּבִ"ה וְכֵן עָשָׂה הַמִּשְׁכָּן תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן עָשָׂה כָּלִים.

1 שמות, פרק ל"ח, פסוק כ"ב.

2 שמות, פרק ל"א, מפסוק ו' ואילך.

3 הרמ"א מפאנו, מאמר החוק דין, כרך א', בסוף פרק ג'.

אותיותיו הראשונות משקפות סדר זה. לאחר מכן שיתף ה' את מידת הרחמים כדי להותיר מקום לתשובה, ואז נתייבבו האותיות בסדר המוכר לנו מן "א" ועד "ת". משום כך כינוהו חכמים את בצלאל: "יודע לצרף אותיות", שכן הוא שגילה למשה את הסדר הראוי. פרשת תרומה מבטאת את הרצון הראשוני, ואילו פרשת כי תשא מתרגמת זאת למציאות התואמת את עולמנו.

ואף על פי כן אין בכך כדי לבאר כיצד ייתכן שמה טעה. לכן עלינו להעמיק עוד בנושא.

רעיון בניית המשכן מתבאר בדברי חכמים כרצון אלוקי להשרות שכינתו בתחתונים. מחשבה זו נראית תמוהה: וכי אין מטרת התורה לרומם ולהעלות? כתבי **האריז"ל** מרבים לבאר את הדרך להעלות את החומר, לקדשו ולהעלותו מעולם לעולם עד המדרגות העליונות ביותר. כיצד אפוא תובן ירידת השכינה למציאות נמוכה יותר?

ננסה להעמיק בדבר.

עיון בדברי **יואל משה** מגלה רמז למושגים "אור ישר" ו"אור חוזר", שעליהם **האריז"ל** מרבה לדבר. לשם הבנה פשוטה ניתן להמשיל לאור גשמי. כל אור יוצא ממקור ופונה אל החלל שמולו. כאשר הוא פוגע במכשול שאינו חודר אותו, הוא מוחזר בהתאם לזווית הפגיעה. אם פוטון פוגע בניצב, ישוב לאחור. שני כיוונים אלו מקבילים לאור הרוחני: בצאתו ממקורו נקרא אור ישר, ובהגיעו אל קצה מהלכו הוא שב למקורו כאור חוזר. האור הישר מבטא ירידה מן העליונים אלינו, והאור החוזר מבטא עלייה מלמטה למעלה. בהתאם לכך האותיות הנוצרות מאור ישר ניצבות כסדרן, ואילו מאור חוזר מתהפכות.

נשמור עיקרון זה ונשוב אליו כדי להבין את המערכת הפנימית של הקמת בית המקדש.

נחלקו הדעות בדבר מהותו של בית המקדש השלישי. לדעת **רש"י**⁴ יהיה זה מקדש של אש שירד מן השמים. **הרמב"ם**⁵ כותב: **הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֵתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחְזִיר מַלְכוּת דָּוִד לְיִשְׁנָה לְמַמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה. וּבִנְיַן הַמִּקְדָּשׁ.** משמע שמדובר בבניין מעשה ידי אדם. כדי ליישב את שתי השיטות כתב **הערוך לנר** כי אמנם המשיח יבנה את המקדש בידי אדם, אולם לאחר השלמתו ישלח הקדוש ברוך הוא מן השמים בית מקדש של אש, והוא יתלבש במקדש הארצי כדרך שהנשמה מתלבשת בגוף.

נעמיק בדברים. מקור דברי **הרמב"ם** מצוי במדרש: **לְכַשְׁיִתְעוֹרֵר מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁהוּא נִתּוֹן בְּצַפּוֹן, יָבֹא וְיִבְנֶה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא נִתּוֹן בְּדָרוֹם.**

לעומת זאת, שיטת **רש"י** נשענת על נבואות הבניין העתידי, וכך נוטה **הזוהר** בכמה מקומות. עיון בדברי **הזוהר** מקשה על ביאור **הערוך לנר**, שכן נראה שהוא שולל תפיסה גשמית של המקדש האחרון.

הזוהר⁶ מלמד שהקב"ה יבנה את בית המקדש השלישי מאבנים אחרות מן הראשונות. בניין זה יהיה מוגן מכל פגיעה ויהיה נצחי. ברור שמדובר במבנה רוחני, והאבנים אינן כפשוטן. אור עליון יותר יחיה את המקדש עד שלא יוכלו רוב בני האדם להביט בו. רק הצדיקים שהתנתקו מן החומר יוכלו להשיג את מהותו האמיתית.

ומוסיף **הזוהר** שבאמת ישתמש הקב"ה באותן אבנים שהונחו במקדשים הראשונים, שכן מעולם לא נאבדו. ועוד מדגיש: **תָּא חֲזִי, אֵינּוֹן אַבְנֵי דְיִסּוּדֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַם** בא וראה אותם האבנים של יסודות ציון וירושלים, **חֶסֶד וְשָׁלוֹם דְשָׁלִיטוּ עֲלֵיהוּ שְׁאֵר עַמִּין חִיּוּ** ששלטו עליהם שאר האומות **וְלֹא אוֹקְדוּ לוֹן** ולא שרפו אותם **וְלֹא אֶתְוֹקְדוֹן** ואפילו הוי שרפין אותם לא הוי נשרפות **אַלֵּא כְּלָהוּ אֶתְגְּנִיזוּ** אלא כולם נגנזו, **וְגְנִיזוּ לוֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** כי גנז אותם הקב"ה, **וְכָל אֵינּוֹן יִסּוּדֵי בֵּיתָא קְדִישָׁא כְּלָהוּ אֶתְגְּנִיזוּ** וכל אותם האבנים של יסודות בית המקדש כולם נגנזו, **וְלֹא אֶתְאַבְּדוּ מִנֵּיהוּ אֶפִּילוּ חֵד** ולא נאבדה מהם אפילו אבן אחת. **וְכֹד יְהִדֵּר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְיוֹקִים לָהּ לְירוּשָׁלַם עַל אֶתְרֵיהּ** וכשיחזור הקב"ה ויקים את ירושלים ובית המקדש על מקומם, **אֵינּוֹן יִסּוּדֵי אַבְנֵי קְדָמָא, יְהִדְרוֹן לְאַתְרֵיהוּ** אותם אבני היסודות הראשונות יחזרו למקומם, **וְלֹא יִשְׁלִיט בְּהוּ עֵינָא אַחְרָא (נ"א בִישָׂא)** ולא ישלוט בהם עין אחרת, כלומר שיאירו באור גדול כל כך עד שלא יהיה אפשר לראותם, **בְּרִי בְּזַמְנָא דְיִכְחֹל בְּרִי נֶשׁ עֵינּוּי בְּהֵוָה פּוֹכָא, וְיִמְלִי עֵינֵיהּ מִנֵּיהּ** אלא בזמן שיכחול אדם את עיניו בפוך וימלא עיניו ממנו, **וְכֹדִין יַחְמִי כָּל אַבְנֵי וְכָל יִסּוּדֵי יְרוּשָׁלַם, מִתְקַנְן עַל אֶתְרֵיהוּ** ואז יראה כל האבנים וכל היסודות של ירושלים שהם מתוקנות על מקומם, **דְּלֹא שְׁלִיטוּ בְּהוּ שְׁאֵר עַמִּין** ויראה שלא שלטו בהם שאר האומות, **וְכָל אֵינּוֹן אַבְנֵי יְקָרִין אַחְרָנִין** וכן כל אותם אבנים יקרות האחרות, **וְכָל אֵינּוֹן בְּנִינֵי אַבְנֵי וְכָל אֵינּוֹן אַבְנֵי הַבֵּינִין, כְּלָהוּ קְיִימֵי עַל קְיִוְמֵיהוּ** כולם עומדות על קיומם.

⁴ מסכת ברכות, דף נ"ה עמוד א'.

⁵ מסכת סוכה, דף מ"א עמוד א'.

⁶ הלכות מלכים, פרק י"א, הלכה א'.

⁷ במדבר רבה, פרק י"ג, פסקה ב'.

⁸ פרשת פקודי, סוף דף מ"מ עמוד א', במילים "ת"ח כתיב...", כפי שמסביר המתוק מדבש.

וְכִדִּין וְאִזּוּ יִקְוּיִים מִשִּׁיכ (ישעיהו נ"ב:ח') כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן. וְשָׁאֵל מֵאֵי בְּשׁוּב יְיָ מֵהַ כּוֹנְנֵנוּ, וְהַשִּׁיב. אֲלֵא פֶד שְׁלִיטוֹ עָלֶה שְׁאֵר עַמּוּן אֵלֵא כִשְׁשִׁלְטוֹ שְׁאֵר הָאוּמוֹת עַל צִיּוֹן, קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא סְלִיק לָהּ לְעִילָא הַקְּבִי"ה הַעֲלֵה אוֹתָהּ לְמַעְלָה, וּבְהֵהוּא זְמַנָּא אֵיהוּ יְהִדְר לָהּ לְאַתְרָהּ וּבְזַמֵּן הוּא יַחְזִיר אוֹתָהּ הַקְּבִי"ה לְמַקּוּמָהּ, דְּכִתְיִב בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן. בְּשׁוּב יְיָ וְדָאֵי שֶׁהַקְּבִי"ה יַחְזִיר אֶת צִיּוֹן לְמַקּוּמָהּ.

הַזֹּהָר מְבַאֵר כַּאֲן שְׁנֵי עֲנִינִים הַנִּרְאִים כְּסוֹתָרִים זֶה אֶת זֶה. מַחֵד גִּיסָא הוּא מְדַגֵּשׁ שְׁמַעְלָתוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָעֲתִידִי נוֹבַעַת מִטְּבַעַן שֶׁל אַבְנֵי, הַשּׁוֹנוֹת מִן הָרֵאשׁוֹנוֹת. וּמֵאִידָךְ גִּיסָא הוּא מְבַהֵר שֶׁהַאֲבָנִים הָרֵאשׁוֹנוֹת לֹא נִפְגְּמוּ כִּלְל בְּחוֹרְבָנוֹת, שֶׁכֵּן הָעֲלָה אוֹתָן הַקְּבִי"ה לְשָׁמַיִם כְּדִי לְשׁוּמְרֵן. וְלְבִסּוֹף הוּא קוֹבַע שְׁשֵׁנִי הַמְצַבִּים יִתְקַיְיֵמוּ כְּאַחַד: הַאֲבָנִים הָרֵאשׁוֹנוֹת יִתְעַטְפוּ בְּאֲבָנִים הַחֲדָשׁוֹת בְּתוֹךְ מְבִנָּה קְדוֹשׁ כֹּל כֵּךְ, עַד שְׁכוּחוֹת הָרַע לֹא יוֹכְלוּ לְשַׁלּוֹט בּוֹ כִּלְל.

בְּרֹר שְׁאֵין הַזֹּהָר עוֹסֵק כַּאֲן בְּמַמְד הַגִּשְׁמִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהֵרִי הַחֹרְבָן נִרְאָה לְעֵינֵי כֹל. מְדוּבָר בְּשׁוֹרְשׁוֹ הַפְּנִימִי, בְּמַקּוֹר הָרוּחָנִי הַמַּחִיָּה אוֹתוֹ מִן הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים. מַקּוֹרוֹת אֵלּוֹ הַסְּתַלְקוֹ וְעֵלּוֹ לְשָׁמַיִם, וְהוֹתִירוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה גּוֹף בְּלֹא נִשְׁמָה. בְּשַׁעַת הַבְּנִיין הַמַּחֲדוֹשׁ תְּתוּסַף הָאָרֶה נוֹסַפַת עַל הָרֵאשׁוֹנוֹת, תַּחֲזֵק אֶת זֹהָרֵן וְתַעֲנִיק לְהֵן חֲסִינּוֹת מִפְּנֵי כּוּחוֹת הָרַע. שְׁתֵּי בַחֲיִנוֹת יִתְלַכְדוּ אַז: בַּחֲיִנַת הַמִּקְדָּשִׁים הָרֵאשׁוֹנִים יַחַד עִם בַּחֲיִנָּה חֲדָשָׁה וְנַעֲלִית מֵהֵן. וְאַף עַל פִּי כֵן, צִירוֹף שְׁנֵי הַמַּקּוֹרוֹת לֹא יִהְיֶה גְלוּי לְכֹל אָדָם.

נִמְצָא שְׁבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִהְיֶה מְצִיאוֹת חֲדָשָׁה לְגַמְרֵי, אֵלֵא הַתְּעֻלוֹת וְשִׁכְלוֹל שֶׁל הַקּוֹדְמִים שְׁעֵלוּ לְשָׁמַיִם בְּשַׁעַת הַחֹרְבָן.

מִנְגַּנוֹן זֶה, שְׁבו חוֹרְבָן גִּשְׁמִי גוֹרֵם לְעִלִּית הַמַּקּוֹר הָרוּחָנִי, מְזַכֵּיר עֵיקְרוֹן יְדוּעַ בְּדַבְרֵי הָאֲרִיז"ל, וְהוּא עֲנִיין שְׁבִירַת הַכִּלִּים. אֲךְ בְּטֵרֵם נַעֲמִיק בּוֹ, עֲלִינוּ לְעִיין בְּדַבְרֵי הַמַּהֲר"ל מִפְּרָאגֵי:

וְעוֹד, כִּי לֹא הִיָּה רֵאוּי שִׁיְהִיָּה מִן הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, אֲשֶׁר הוּא הַטוֹב הָאֲמִיתִי, חוֹרְבָן הַבֵּית הַקְּדוֹשׁ, וְיִהְיֶה הוּא יִתְבַּרַךְ סְבָה לְהַפְּסֵד, שֶׁהוּא חוֹרְבָן הַבֵּית הַקְּדוֹשׁ, כִּי אֵין דְּבַר זֶה מִתִּיחַס אֵל הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, אִם לֹא הִיָּה דְּבַר זֶה שִׁיעֲלָה הַכֹּל אֵל הוּיָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה. וְאַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן שְׁחָרַב בְּעוֹנֵינוּ, אִמְרוּ (ר' חַגִּי ב, ט) "גְּדוֹל יִהְיֶה כְבוֹד הַבֵּית הָאֲחֵרוֹן מִן הָרֵאשׁוֹן אִמְרוּ הִיָּה", וּפְרָשׁוֹ ז"ל (ב"ב ג.) שֶׁהִיָּה בֵּית שְׁנֵי יוֹתֵר גְּדוֹל בְּשַׁעוֹרוֹ מִן הַבֵּית הָרֵאשׁוֹן. וְגַם בְּזַמְנֵנוּ הִיָּה יוֹתֵר גְּדוֹל, שְׁזֶה הִיָּה עוֹמֵד תִּיָּי שְׁנָה, וְזֶה תִּיָּךְ, כְּדָאִיתָא בְּיוֹמָא (ט.). מְזֶה תִּרְאָה כִּי מִן הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, אֲשֶׁר מֵאֵתוֹ הַמְצִיאוֹת, אֵי אִפְשָׁר שִׁיבָא חוֹרְבָן וְהַפְּסֵד הַמְצִיאוֹת,

אִם לֹא כֹאשֶׁר יַעֲלָה אֵל הוּיָה וְאֵל מְצִיאוֹת יוֹתֵר בְּמַעְלָה, וְלִכְךָ יִקְבַּל הַמְצִיאוֹת שֶׁלְפָנָיו הַפְּסֵד. וְאֵין לָךְ לְשִׁאוֹל, סוֹף סוֹף הִיָּה אִפְשָׁר בֵּית שְׁלִישִׁי, שִׁיְהִיָּה בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ, וְלֹא יִהְיֶה כִּלְל חוֹרְבָן. כִּי דְּבַר זֶה אֵינוֹ כִּלְל, כִּמוֹ שֶׁלֹּא הִיָּה הָאוֹר נִמְצָא בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה, רַק הִיָּה צְרִיךְ לְהִיָּת נִמְצָא בְּרִיאָה שְׁאֵינוֹ כֹּל כֵּךְ בְּמַעְלָה קוֹדֵם, וְאִזּוּ מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ (בְּרִכּוֹת כח.). אֵל הַמְדַרְיָגָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה. וְכִמוֹ שֶׁהִיָּה בְּרִיאַת הָאוֹר, שֶׁהִיָּה נִמְצָא הָעֵדֵר בְּבְרִיאָה, שֶׁהִיָּתָה הָאֲרֵץ תּוֹהוּ וּבּוֹהוּ עַד שֶׁהִיָּה כַּאֲן הָעֵדֵר הַמְצִיאוֹת לְגַמְרֵי, וְאִזּוּ נִבְרָא הָאוֹר לְהַשְׁלִים הַבְּרִיאָה. וְכֵן בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ רֵאוּי שִׁיְהִיָּה הַמְדַרְיָגָה הָעֲלִיוֹנָה, הוּא הַבֵּית הָאֲחֵרוֹן, נִמְצָא רֵאשׁוֹן, רַק שְׁמַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ, וְלִכְךָ הִיָּה נִמְצָאוֹ שְׁנֵי הַבְּתִיִם הַקּוֹדְמִים. כִּי אֵף אִם חָרַב הַבֵּית, אֵל תִּאֲמַר שְׁזֶה הוּא כֹאִילוֹ לֹא הִיָּה כִּלְל הַבֵּית בְּעוֹלָם. כִּי דְּבַר זֶה אֵינוֹ, שְׁסוֹף סוֹף כְּבָר הִיָּה נִמְצָא הַבֵּית בְּעוֹלָם, וְקְדוּשָׁה זֹאת לֹא נִתְבַּטְּלָה. וְחוֹרְבָן שֶׁל בֵּית רֵאשׁוֹן הוּא לְקַבֵּל הוּיָה אַחֲרוֹנָה עֲלִיוֹנָה, כִּמוֹ שִׁיּוֹקֵדֵם הָעֵדֵר לְכֹל הוּיָה. הֵרִי לָךְ כִּי כֹל אָדָם, אֲשֶׁר נָתַן בּוֹ הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ דַּעַת וְחִכְמָה, מִבֵּין דְּבָרִים אֵלּוֹ. כִּי מִן הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, אֲשֶׁר מֵאֵתוֹ מְצִיַּאת הָעוֹלָם וְהוּיָיתוֹ, אֵין רֵאוּי שִׁיְהִיָּה חוֹרְבָן וְהַפְּסֵד, שֶׁהוּא חוֹרְבָן הַבֵּית, כִּי אִם שִׁיְהִיָּה מִתְעַלָּה אֵל הוּיָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה. וְכֹל אֵלּוֹ דְּבָרִים בָּאֵרוֹ חִכְמִים, כִּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ. וְזֶה בְּאֵמַת קְשׁוֹר הַמְצִיאוֹת לְהַעֲלוֹתוֹ אֵל תְּכִלִּיתוֹ, הוּא שְׁלִימָתוֹ הָאֲחֵרוֹן. וְהֵבֵן הַדְּבָרִים הָאֵלּוֹ

הַמַּהֲר"ל מֵתֵאָר בְּרַמְזוֹ אֶת מֵה שְׁכִינֵינוּ שְׁבִירַת הַכִּלִּים, כְּלוּמַר קְרִיסַת הָעוֹלָמוֹת שְׁעֲלִיָּה דִּיבְרָנוּ. בְּקִצְרָה: כְּדִי לְהוֹתִיר מַקּוֹם לְשׁוֹתְפוֹת הָאָדָם בְּמַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה וְכְדִי לִיתֵן שְׁכַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעֲשֵׂיהֶם, הַכְּנִיס הַקְּבִי"ה בְּמַכוּוֹן מִידָה שֶׁל חוֹלְשָׁה בְּמַצִּיאוֹת. בְּמַסְגֵּרַת הַמַּעֲרַכַת שְׁנוּעֵדָה לְגַלוֹת אֶת הָאוֹר הָאֱלוֹקִי, בְּרֵא הַקְּבִי"ה כִּלִּים הָרֵאוּיִים לְשִׁמֵשׁ קִיבּוֹל לְאוֹר. אוֹלָם כּוּחַם לְשַׁאת אֶת הַשַּׁפַע הָעֲלִיוֹן הִיָּה מוֹעֵט, וְכֹאשֶׁר נִכְנַס בְּהֵם הָאוֹר - נִשְׁבְּרוּ. מַכָּאן נוֹצַר לְאָדָם הַתְּפִקִיד לְתַקֵּן אֶת הַכִּלִּים, לְחַזְקֵם וְלְהַעֲלוֹתֵם לְמַדְרָגָה גְּבוּהָה יוֹתֵר, כְּדִי שִׁיּוֹכְלוּ לְשׁוּב וּלְקַבֵּל אֶת הָאוֹר בְּלֹא שִׁיִּשְׁבְּרוּ.

בַּעַת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ הַכִּלִּים, הָאוֹרוֹת שְׁבִתוּכֶם עֵלוּ מִעַצְמָם לְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים בְּלֹא שִׁינוּי, וְרַק הַכִּלִּים נִפְגְּמוּ. תִּיֵאָוֵר זֶה מְזַכֵּיר בְּבִירוֹר אֶת דְּבָרֵי הַזֹּהָר וְהַמַּהֲר"ל עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. כֹּאשֶׁר הַכִּלִּים מִתּוֹקְנִים וּמִתְחַזְּקִים, הָאוֹר שֶׁב וְנִמְשָׁךְ לְתוֹכֶם, וּמִתְחִיל תְּהַלִּיךְ שֶׁל רִיבּוּי וְהַעֲצָמָה, עֲלִיָּה מְדַרְגָּה לְדַרְגָּה. עֲלִיָּה זֹו מִשְׁקַפַת רִידָה שֶׁל מַקּוֹרוֹת נוֹסְפִים מִמְדַּרְגּוֹת עֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר.

מַכָּאן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ כְּפִי שֶׁהַכְּרָנוּהוּ נִשְׁמַר בְּשׁוֹרְשׁוֹ וְעֲלִיו לְשׁוּב וְלְהִיתַמָּךְ בְּכִלּוֹ הַקּוֹדְמִים. הַכִּלִּים הֵם הָאֲבָנִים הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁנִּשְׁאָו אֶת הַבְּנִיין וְחוּו חוֹרְבָן. אוֹלָם, כְּפִי שְׁמַבְאֵר הַמַּהֲר"ל, אֵין זֹו כְּלִיָּה הַמְּבִיאָה לְהִיעֲלָמוֹת אֵלֵא חוֹרְבָן הַמּוֹלִיד תִּיקוֹן. הַשְּׁבָרִים

⁹ נִצַח יִשְׂרָאֵל, סוֹף פֶּרֶק כ"ו.

נמצא שמדובר בבניין אחד בשני מצבים. וכן הוא גם לגבי הבית השלישי והרביעי שעליהם מדבר **הזוהר**.

נמצא שלעתיד לבוא יהיה אכן בית מקדש גשמי, כפי שכתב הרמב"ם על יסוד המדרש. בית זה יהיה חזרת שני הבתים הראשונים, בלא חולשה חומרית שתעכבו, ואף על פי כן יהיה מעשה ידי אדם. ומעליו יתייצב הבית הרביעי, נעלה כל כך עד שאין בני אדם יכולים לראותו.

מדוע שני המצבים הללו?

אפשר שהתשובה עולה מדברי **האור החיים**¹³: כאשר ברא הקב"ה את אדם הראשון, לא בראו כדי שישב בעולם הזה לעולם בלא חטא, שהרי זו ירידה וביזיון לו, כי התכלית האמיתית היא העולם הבא שבו ייטול שכר על מה שנטע כאן. הכוונה הייתה שיוכל לעלות לשמים אל מקור החיים בכל עת שירצה, כאדם הדר בבית בן שתי קומות. כשרצה - היה עולה, כדוגמת אליהו שעלה השמימה. אלא שבעטא נאלץ אדם להיפרד מגופו ולהניחו בעולם הזה.

האור החיים רומז בכך למענה על שאלת השראת השכינה. כיצד ירידה יכולה להיות מטרה? ירידה כשהיא לעצמה היא כישלון, אך ירידת השכינה נועדה לאפשר עלייה. כמי שיורד לאסוף את בניו ולהעלותם למעלה. האדם יורד לעולם המעשה, פועל בגשמיות, ומתוך כך מתרומם אל המדרגות העליונות.

נחלקו חכמים בדבר טיבו של העולם העתידי. בגמרא¹⁴ נאמר: **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא - עין לא ראתה אלוקים זולתך. ולעומתו אמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד.**

לכאורה דברי רבי יוחנן עומדים כנגד דברי רבן גמליאל. שנינו: ישב רבן גמליאל ודרש, עתידה אישה שתלד בכל יום, שנאמר הרה וילדה יחדיו. לעג לו תלמיד ואמר: והלא נאמר אין כל חדש תחת השמש. אמר לו: בא ואראך דוגמתו בעולם הזה - והראה לו תרנגולת המטילה בכל יום.

מדברי רבן גמליאל משמע שלא תהיה מציאות חדשה, אלא הרחבת הקיים. נמצא שהעולם לא ישתנה במהותו, כדברי שמואל, וקשה על רבי יוחנן. ואף על פי כן הגמרא אינה מקשה.

מתלכדים מחדש, נקיים מחסרונותיהם ומאחיזת הרע, ומתעלים למדרגה הראויה לשאת את האור. נמצא שבית המקדש השלישי זהה לראשון בשורשו, והמקור הקדום שב ומתלבש בבניין הראוי לו, כמשתמע מדברי **הערוך לנר**.

כאן נפתחת מדרגה נוספת, **והזוהר**¹⁰ מאיר אותה. הוא מביא את שאלותיו של גוי אחד לרבי אליעזר הגדול. בין דבריו ניסה להוכיח שאין מקום להאמין בבית מקדש שלישי על יסוד הפסוק¹¹:

גְּדוֹל יְהוָה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרִין מִן־הָרִאשׁוֹן אָמַר ה' צְבָאוֹת וּבְמִקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שְׁלוֹם נְאֻם ה' צְבָאוֹת

הנביא מדבר על בית שני וקורא לו "האחרון", ומשמע שאין אחריו - חס ושלום. אולם קריאה זו אינה מתיישבת עם פסוק אחר. בשעת קריעת ים סוף זכה העם כולו למדרגה נבואית, ובשירת הים נאמר¹²:

תְּבַאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נַחֲלֶתְךָ מִכּוֹן לְשַׁבְּתֶךָ פְּעֻלַּת ה' מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כֹונֵנו יִדְיָךְ

וכי היה אי פעם מקדש שנבנה בידי של הקב"ה? ברור שדבר זה טרם התממש. **הזוהר** מבאר שביציאת מצרים הייתה כוונה להקים מקדש אלוקי בלא מעשה אדם, מציאות שבה היינו חיים כמעין מלאכים, כדוגמת אדם קודם החטא. החטאים שבאו לאחר מכן הביאו להחלפת התכנית בבניין פרי מעשה אדם.

לעתיד לבוא יבנה הקב"ה לא מקדש אחד אלא שניים, כרמוז בכפילות הלשונית "נחלתך" ו"מכון לשבתך". שניהם יהיו מעשה ידיו. שני המקדשים ירדו מן השמים; הראשון יהיה קדוש עד כדי כך שיהיה נסתר ביחס לשני, והשני יתגלה ויתכסה בענני כבוד.

המתוק מדבש מבאר שהמונח "האחרון" לגבי בית שני אינו כפשוטו. יש שתי קטגוריות של מקדשים: מעשה ידי אדם ומעשה ידי שמים. ה"ראשון" שבפסוק אינו בהכרח מקדש שלמה דווקא, וה"אחרון" אינו רק הבא אחריו. ה"ראשון" כולל את שני המקדשים שנבנו בידי אדם, ואילו ה"אחרון" רומז לשניים העתידיים להיבנות בידי הקב"ה - השלישי והרביעי.

ומדוע נאמר בלשון יחיד? מפני שהמקדש הראשון והשני הגשמיים הם למעשה מבנה אחד המתגלם בשתי תצורות של תיקון. הראשון חרב עד שיוכלו חלקיו להתלכד ולהשתפר כדי לשוב ולקבל את אורו.

¹⁰ פרשת פנחס, סוף דף ר"כ עמוד ב', ד"ה "אמר רבי אבא", כפי שמסביר המתוק מדבש

¹¹ חגי, פרק ב', פסוק ט'.

¹² שמות, פרק ט"ו, פסוק י"ז.

¹³ בראשית, פרק ג', פסוק י"ד, ומפורט יותר בתחילת פרשת בחוקותי, על אחת מ-42 ההסברים שהוא מביא, אופן כ.

¹⁴ מסכת ברכות, דף ל"ד עמוד ב'

דברי **הבן איש חי**¹⁵ מיישבים: אף בימות המשיח יישאר צורך בתיקון חטאים, ולכן המצוות והקרבנות ימשיכו להתקיים, ואף היצר הרע יישאר כדי שתהא בחירה ושכר ועונש. אלא שהקדושה תהיה גלויה כל כך עד שלא יחטאו במזיד, ורק שגגות יישארו. טומאה וטהרה והאומות יתקיימו עד תחיית המתים. אז תתחדש הבריאה ויתקיימו כל ההבטחות ואף חידושים שאין הדעת משגת.

מכאן מובנים שני מצבי בית המקדש. יש צורך בבית מקדש גשמי שבו יתוקנו החטאים ותתברר החומריות. במדרגה זו לא יוכלו לראות את הבית האמיתי, שרק הצדיקים יזכו לחזות בזהרו. אותם צדיקים, כדוגמת אדם קודם החטא, יוכלו לחיות בשתי קומות ולעלות למרומים.

עתה מתבאר עומק הדיון בין משה לבצלאל. משה מתאר את המשכן מצד אור חוזר, אור העולה מלמטה למעלה - מציאות שבה האדם מתרומם עד השמים. בצלאל מתארו מצד אור ישר היורד מלמעלה למטה. לפי מציאות העם יש צורך בירידת השכינה תחילה, ורק אחר כך בעלייה. לכן בפרשתנו, הקודמת לחטא, התיאור נוטה לאור חוזר; ואילו בפרשת כי תשא, הסמוכה לחטא העגל, מתאימה יותר בחינת אור ישר, ירידה תחילה ואחר כך עלייה.

כאשר יתוקנו חטאינו, נוכל אף אנו לעלות מדרגה אחר מדרגה ולעמוד לפני ה' בלא צורך בירידה מתמדת מצדו כדי להעמידנו. יהי רצון שנזכה במהרה לגילוי הבית הרביעי, שהוא התכלית האמיתית שבתורה.

שבת שלום.

יהודה משה שרביט

¹⁵ רב פועלים, חלק סוד יקרים, כרך א', תשובה י"ז, באמצע הטקסט.

Titre

יהודה משה שרביט